

**УКРАЇНЬСЬКА ГЕОБІОГРАФІСТИКА
ЯК ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ОСВІТНІЙ І НАУКОВИЙ НАПРЯМ**

Мирослава Влах

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Географічна біографістика (від грец. *βίος* – життя і *γράφω* – пишу, зображую), чи географічна персонологія (лат. *persona* – особа, особистість; і грец. *λογος* – слово, думка) є конкретним напрямом наукової біографістики, становлення і розвиток якої пов'язаний із гуманізацією наукового пізнання, процесами конвергенції географії зі суміжними науками.

Наукова біографістика – це трансдисциплінарна сфера знання, що формується на змістовому перетині принаймні таких наукових галузей – конкретна наука, історія науки, наукознавство, психологія. Головні аспекти наукової біографістики такі: створення «портрета» дослідника як людини і науковця; виявлення впливу суспільних викликів на формування наукових поглядів ученого; визначення місця науковця в системі конкретного наукового знання; висвітлення особливостей теоретико-методологічних і методичних засад досліджень; розкриття еволюції поглядів науковця; науково-організаційна та освітня діяльність особистості; оцінка ступеня виченості наукового доробку вченого.

Методологічною основою наукових біографічних досліджень є «особистісна філософія», або персоналізм. Вихідним і найважливішим положенням персоналізму є твердження про людину як суб'єкт історії, діяльності та праці. Французький філософ-персоналіст Е. Муньє (1905–1950) визначив три основні виміри особистості: *покликання*, що виявляється у ставленні до вищих цінностей, *втілення у праці* (здійснення екзистенційного самобуття), об'єднання з «іншими» та світом (співбуття) [Шинкарук \(Ред.\) 2002](#).

Географічна біографістика є одним із напрямів історико-географічних досліджень нарівні з історією становлення і розвитку географічної думки, історією географічних відкриттів і мандрівництва, історією заснування і функціонування географічних інституцій, періодики, з'їздів, конгресів тощо. Водночас географічна біографістика є важливим методом

історико-географічних досліджень, що розширює їхню джерельну базу, посилює аргументацію наукових висновків, «олюднює» науку на етапі її постмодерного розвитку, популяризує географічне знання та сприяє його публічності.

В Україні важливість геобіографічних досліджень – висвітлення життєвого і наукового шляху та доробку знаних географів, імена яких були замовчувані, а навіть заборонені в советські часи – зросла з відновленням незалежності та відповідає сучасним суспільним потребам. Повернення з наукового небуття – це не тільки данина пам'яті великим Українцям, а й можливість відтворити історичну тяглість української географії в національному і європейському контекстах. Крізь призму біографій учених простежуються тенденції поступу наукового пізнання, виявлюються особливості географічного світобачення того чи того періоду. Тому персоналіфікація історії географії є важливим методологічним принципом її дослідження. Основними жанрами геобіографічної літератури є монографії, науково-довідкові та науково-популярні життєписи.

Засновником української географічної біографістики ми вважаємо Заслуженого професора ЛНУ ім. Івана Франка, довголітнього завідувача кафедри економічної і соціальної географії Олега Шаблія (1935–2023). 3- під його пера чи за науковою редакцією з початку 90-х років ХХ ст. вийшли у світ праці, присвячені географам, які були репресовані (С. Рудницький, В. Геринович, В. Садовський, Г. Величко, О. Степанів та ін.), емігрували на Захід (В. Кубійович, І. Тесля, М. Дольницький, В. Садовський, Ю. Полянський та ін.), творили науку в Україні (В. Огоновський, О. Ващенко, К. Геренчук, П. Цись). У навчальних посібниках, енциклопедіях і монографіях О. Шаблія подає також творчі біографії П. Чубинського, П. Тутковського, К. Воблого, О. Діброви, В. Тимошенка, М. Шрага та інших українських географів. У хрестоматії «Новітня українська суспільна географія» висвітлено наукові біографії 24-х українських суспільно-географів.

Заснування і розвиток Львівської школи географічної біографістики вплинуло на персоналістичні дослідження історії української географії на загальнонаціональному рівні (виникнення нових центрів геобіографічних досліджень – Чернівці (Я. Жупанський, В. Руденко, В. Круль), Тернопіль (Б. Заставецький, О. Заставецька, Й. Свинко), Харків (Ю. Кандиба,

Матеріали Всеукраїнського наукового семінару
пам'яті професора Володимира Круля
ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ В УКРАЇНІ

Л. Немець), Київ (М. Пістун, Я. Олійник), Полтава (С. Шевчук), Житомир (М. Костриця)).

Найпотужнішим доробком Львівської школи географічної біографістики є вивчення і популяризація творчої спадщини проф. Володимира Кубійовича – знаного українського географа, демографа, картографа та енциклопедиста. Засновником географічного кубійовичезнавства є О. Шаблій (Влах 2021). Достовірність наукових висновків щодо внеску В. Кубійовича в українську антропогеографію обґрунтована використанням історико-компаративного методу дослідження його творчої спадщини. Це дало змогу визначити місце науковця в еволюційному розвитку науки та порівняти його здобутки з напрацюваннями попередників та виявити тренди подальшого поступу. Зміст і структура наукових праць В. Кубійовича зумовили також потребу застосувати до їхнього аналізу системний підхід, адже питання географічного українознавства доцільно розглядати в єдності природничо- і суспільно-географічного знання.

Характерною ознакою геобіографічної школи О. Шаблія є цілісність, позаяк історичні постаті географів розкриває аналіз не лише їхніх напрацювань, а й особливостей походження, родинного і сімейного стану, освіти, громадської і політичної активності в контексті їхнього впливу на наукову та освітню діяльність. Усебічність розгляду дає підстави стверджувати про формування О. Шаблієм *географічної просопографії* (від грец. *προσωπον* – обличчя, персона, особа), яка за допомогою різноманітних методів досліджує особистості визначних географів в усій сукупності їхніх індивідуальних якостей та взаємозв'язків із науковим, громадським та суспільно-політичним доквіллям. Глибину просопографічного аналізу відображає, наприклад, мистецький портрет В. Кубійовича, виконаний О. Шаблієм у стилі кубізму. Гострі клиноподібні грані відображають часто граничні колізії буття В. Кубійовича (народження в українсько-польській сім'ї, виховання і освіта в білінгвальному доквіллі, звільнення з Ягеллонського університету, одруження з полькою, відчуження дітей, закордонна еміграція, звинувачування в колаборації з нацистами, несприйняття своїми з національного руху).

Головними методами українських геобіографічних досліджень є джерелознавчий, історико-компаративний в єдності природничо- і суспільно-географічних підходів у національному і європейському вимірах, проблемний – біографія науковця подається як історико-географічна про-

блема. До прикладу, проблемне висвітлення життєпису С. Рудницького спрямоване на аргументування думки про вченого як основоположника української наукової географії; постаті галицьких географів довоєнного часу розкриваються в контексті парадигми географічного українознавства (географічне положення, національна територія, етнічні межі, великопросторовість, загалом – географічного обґрунтування Української Держави).

Найважливіше для української геобіографістики – це укладення бібліографії праць учених, що потребує вивчення бібліотечних, архівних, рідких фондів, матеріалів репресивних органів советського періоду, закордонних наукових інституцій тощо. Доречною для подальших історико-географічних досліджень є апробована структура геобіографічних видань О. Шаблія зі серії «Постаті українського землезнання», в яких після висвітлення життєпису науковця, подано передруки його головних праць, бібліографію, а також джерела про вченого. Деякі редакторські правки текстів, відповідно до сучасної літературної української мови, полегшують сприйняття матеріалу, проте не дають змоги досягнути особливості питомої вербальної мови української географії довоєнного часу, яка ще не зазнала пізніших процесів змосковщення та англізації.

Українські геобіографічні дослідження, що відображають той чи той етап розвитку географічної науки, мають не так ретроспективно-констатувальний, як конструктивний характер, позаяк розкривають можливість застосування наукового доробку попередників у сучасних теоретико-методологічних і прикладних дослідженнях.

Література

1. **Влах, М.** (2021). Професор Олег Шаблій – засновник географічного кубійовичезнавства. *Суспільна географія і картографія: наукова спадщина та сучасні українознавчі студії*, 21–28.
2. **Шинкарук, В.І.** (Ред.) (2002). *Філософський енциклопедичний словник*. Київ : Абрис.